

УДК 811.111'342

АКУСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ АНГЛІЙСЬКИХ ГОЛОСНИХ ЗАДНЬОГО РЯДУ У СПОНТАННОМУ МОВЛЕННІ ДИКТОРІВ-БРИТАНЦІВ, АМЕРИКАНЦІВ І КАНАДІЙЦІВ

Лавренчук Я.Ю., аспірант
кафедри германської і фіно-угорської філології
Київський національний лінгвістичний університет

Стаття присвячена дослідженню акустичних параметрів англійських голосних фонем заднього ряду у мовленні британців, американців і канадців. У роботі представлені результати інструментального (акустичного) аналізу голосних фонем заднього ряду /u:/, /ʊ/, /ɔ:/, /ɒ/, /ɑ:/ у спонтанному мовленні дикторів-чоловіків-носіїв орфоепічної норми британського, американського та канадського національних варіантів англійської мови у наголошеній позиції фонетичного слова.

Ключові слова: спонтанне мовлення, голосні, задній ряд, національний варіант, алофонічна варіативність, варіантність.

Статья посвящена исследованию акустических параметров английских гласных фонем заднего ряда в речи британцев, американцев и канадцев. В работе представлены результаты инструментального (акустического) анализа английских гласных заднего ряда /u:/, /ʊ/, /ɔ:/, /ɒ/, /ɑ:/ в спонтанной речи дикторов-мужчин-носителей орфоэпической нормы британского, американского и канадского национальных вариантов английского языка в ударной позиции фонетического слова.

Ключевые слова: спонтанная речь, гласные, задний ряд, национальный вариант, аллофоническая вариативность, вариантность.

LAVRENCHUK Y.Y. ACOUSTIC PARAMETERS OF ENGLISH BACK VOWELS IN SPONTANEOUS SPEECH BY THE NATIVE SPEAKERS OF BRITISH, AMERICAN AND CANADIAN ENGLISH

The article presents a study of acoustic parameters of English back vowels by the British, Americans and Canadians in speaking. Given are the results of the instrumental (acoustic) analysis of English stressed back vowel phonemes /u:/, /ʊ/, /ɔ:/, /ɒ/, /ɑ:/ in spontaneous speech by the native male speakers of English whose pronunciations align with the orthoepic norms of the British, American and Canadian varieties of English.

Key words: spontaneous speech, back vowels, national variety, allophonic variation, varianticity.

Постановка проблеми. Англійська мова на сучасному етапі свого розвитку набула глобальної популярності та поширеності. Про це свідчить кількість її носіїв, що вчетверо перевищує кількість мовців, для яких англійська є рідною. Окрім вже відомих британського, американського, канадського, австралійського та новозеландського національних варіантів, з'явилися світові (китайський, індійський, південноафриканський, іспанський тощо) варіанти англійської, які глибоко досліджуються світовою науковою спільнотою. Поява цих нових варіантів викликає зміни майже на всіх її мовних рівнях, що більш усього стало помітним на звуковому (фонетичному) рівні. Постає питання про реальний стан фонологічної системи англійської мови та реалізації голосних і приголосних фонем її найбільш уживаних британського, американського і канадського національних варіантів у мовленні її носіїв. Адже попри відносну стабільність вияву диференційних ознак голосних і приголосних фонем англійської мови у межах

вищезгаданих варіантів, озвучене англійське мовлення демонструє ряд відмінностей у мовленні британців, американців і канадців, що найяскравіше виявляється у спонтанному мовленні її носіїв. Проведення такого експериментально-фонетичного дослідження допоможе встановити особливості модифікаційних процесів англійської орфоепічної норми в її трьох національних варіантах на сучасному етапі, що стане не лише вагомим внеском у загальну фонологію та фонетику, соціолінгвістику, теорію національної варіативності мов, культуру мовлення, етнофонетику, але й зможе знайти своє практичне застосування у викладанні фонетики і фонології у вищій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовними фонологічно-фонетичними дослідженнями сегментного рівня англійської мови є праці британських, американських та канадських фонологів та фонетистів: Д. Джоунза, Д. О'Коннора, Ч. Барбера, Дж. Уеллза, П. Роуча, П. Ледіфогедда, А. Гімзона, У. Лабова, Ч. Боберга [5; 6; 7; 8; 9; 10;

11; 13] тощо, а також українських: Т.О. Бровченко, М.П. Дворжецької, В.Ю. Паращук [1; 2; 4] тощо. Однак недостатньо дослідженням залишається сегментний склад сучасної англійської у спонтанному мовленні носіїв її британського, американського та канадського національних варіантів на сучасному етапі, чому і присвячується стаття. Враховуючи встановлені обмеження до обсягу публікації, у роботі представлено лише частину результатів проведеного інструментального (акустичного) аналізу англійських голосних фонем у мовленні британців, американців і канадійців.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз та інтерпретація отриманих результатів проведеного інструментального (акустичного) аналізу реалізації англійських голосних фонем заднього ряду /u:/, /ʊ/, /ɔ:/, /ɒ/, /ɑ:/ у наголошеній позиції фонетичного слова (далі – ФС) у спонтанному мовленні (далі – СМ) дикторів-чоловіків-носіїв орфоепічної норми англійської мови Британії, США та Канади. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) провести інстру-

ментальний (акустичний) аналіз реалізованих англійських голосних фонем заднього ряду /u:/, /ʊ/, /ɔ:/, /ɒ/, /ɑ:/ у наголошеній позиції фонетичного слова у СМ дикторів-британців, американців і канадійців у наголошеній позиції ФС; 2) визначити акустичні параметри наголошених англійських голосних заднього ряду /u:/, /ʊ/, /ɔ:/, /ɒ/, /ɑ:/; 3) провести аналіз та інтерпретацію результатів отриманих даних інструментального (акустичного аналізу); 4) окреслити перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інструментальний (акустичний) аналіз англійських наголошених фонем заднього ряду /u:/, /ʊ/, /ɔ:/, /ɒ/, /ɑ:/, реалізованих британцями, американцями і канадійцями дозволить з'ясувати типове для варіантів англійської мови у Британії, США та Канаді алофонічну варіативність та варіантність голосних фонем у наголошеній позиції ФС. У таблиці 1 відображено показники формант, підсумовані для всіх дикторів у порівнянні з найближчими до англійської орфоепічної норми середніми формантними еталонними

Таблиця 1

Діапазон (Д) та середні значення (СЗ) формант F1 і F2 наголошених голосних заднього ряду у СМ дикторів НВ англійської мови у Британії (НВБ), США (НВА) і Канаді (НВК) у порівнянні з еталонними (у Гц)

Голосні	Форманти	Еталон	НВБ		НВА		НВК	
			Д	СЗ	Д	СЗ	Д	СЗ
[u:]	F 1	320	302-499	382	314-528	380	233-872	378
	F 2	920	815-2175	1674	785-2268	1654	1010-2087	1602
[ʊ]	F 1	380	366-535	443	355-577	475	312-571	450
	F 2	940	1073-1722	1406	751-1390	1147	704-1773	1287
[ɔ:]	F 1	480	380-597	468	–	–	–	–
	F 2	760	671-1513	917	–	–	–	–
[ɒ]	F 1	–	–	–	394-638	500	390-679	493
	F 2	–	–	–	672-1427	1032	676-1449	973
[ɔ]	F 1	560	489-665	547	–	–	–	–
	F 2	920	794-1336	1020	–	–	–	–
[ɔ̃]	F 1	–	–	–	432-682	603	504-657	597
	F 2	–	–	–	731-1238	961	744-1183	952
[ɑ]	F 1	–	–	–	518-824	705	475-790	654
	F 2	–	–	–	1033-1650	1266	924-1464	1172
[ɑ̃]	F 1	–	–	–	541-687	616	501-650	585
	F 2	–	–	–	1026-1338	1120	979-1289	1173
[ɑ:]	F 1	740	504-821	652	–	–	–	–
	F 2	1180	963-1295	1095	–	–	–	–

показниками за Дж. Уеллзом, які детально описуватимуться надалі.

Голосний [u:]. Аналіз спектральних характеристик наголошеного лабіалізованого заднього ряду [u:], встановлених для СМ дикторів британського (F1 = 382 Гц, F2 = 1674 Гц), американського (F1 = 380 Гц, F2 = 1654 Гц) і канадійського (F1 = 378 Гц, F2 = 1602 Гц) НВ англійської мови дозволяє зафіксувати дещо вищі показники першої та досить суттєві розбіжності з еталонним значенням другої форманти (F1 = 320 Гц, F2 = 920 Гц). Це дає змогу виявити більшу відкритість цього голосного, що зумовлено його зниженням від високого до напіввисокого підняття, а також централізацію цього голосного, що послаблює його напруженість. Діапазон коливань F1 і F2 голосного [u:] (F1 = 302–499 Гц, F2 = 815–2175 Гц) НВ у Британії (F1 = 314–528 Гц, F2 = 785–2268 Гц) у США та (F1 = 233–872 Гц, F2 = 1010–2082 Гц) у Канаді виявив високий ступінь варіативності в межах їхніх мінімальних і максимальних значень, що свідчить про наявність не лише нормативних закритих, але й знижених за підняттям, частково делабіалізованих [ɥ] алофонів досліджуваного голосного. Таким чином, результати спектрального аналізу дозволили встановити редукцію алофонів напруженої наголошеної /u:/ за підняттям і рядом та незначну делабіалізацію у британському, американському й канадійському СМ. Основним, згідно з даними акустичного аналізу, для англійської голосної фонемі заднього ряду високого підняття в усіх досліджуваних НВ є просунутий уперед алофон [ɥ], що зумовлено, основним чином, його делабіалізацією.

Голосний [ʊ]. Реалізація лабіалізованого голосного напіввисокого підняття [ʊ] у мовленні британців (F1 = 443 Гц, F2 = 1406 Гц) відображає певні розбіжності з дикторами-американцями (F1 = 475 Гц, F2 = 1147 Гц) і канадійцями (F1 = 450 Гц, F2 = 1287 Гц) за середніми показниками другої форманти. Так, у СМ дикторів НВБ алофони цього голосного дещо більше просуваються до центру [ɥ], ніж у мовленні дикторів НВА і НВК. Однак між середніми показниками першої форманти досліджуваних НВ англійської мови значної різниці зафіксовано не було. Вони вказують на більш відкритий характер артикуляції звука, що зумовлено його зниженням від напіввисокого до середнього підняття у порівнянні з показниками еталонної частотності (F1 = 380 Гц, F2 = 940 Гц),

внаслідок чого з'являються частково делабіалізовані алофони [ɥ].

Діапазон коливання значень формантних частот наголошеного ненапруженого [ʊ] дикторів-британців (F1 = 366–535 Гц, F2 = 1073–1722 Гц), американців (F1 = 355–577 Гц, F2 = 751–1390 Гц), канадійців (F1 = 312–571 Гц, F2 = 704–1773 Гц) підтверджує значну алофонічну варіативність голосного [ʊ] у межах НВБ, НВА та НВК. Проте основним фонологізованим алофоном голосної /ʊ/ є просунутий уперед [ɥ].

Голосний [ɔ:]. Спектральні характеристики реалізованого англійського напіввідкритого напруженого лабіалізованого голосного заднього ряду [ɔ:] підтверджують і його варіативність у СМ дикторів, і варіантність, що відрізняє артикуляцію цього звуку британцями від американців та канадійців. Так, середні показники першої форманти мовлення дикторів НВБ (F1 = 468 Гц, F2 = 917 Гц) загалом вказують на реалізацію голосного у межах орфоепічної норми (F1 = 480 Гц, F2 = 760 Гц). Відмінність полягає у показниках другої форманти, що вказує на незначне просування його алофонів уперед [ɔ]. Діапазон коливання показників F1 (F1 = 380–597 Гц) і F2 (F2 = 671–1513 Гц) голосного свідчить також і про появу поряд із просунутими вперед невеликої кількості підвищених відтінків [ɔ:] аналізованої одиниці. Унаслідок втрати опозиції за тривалістю в усіх досліджуваних НВ англійської мови, доцільним убачається прибрати транскрипційну позначку подовження британського голосного [ɔ:] та класифікувати його як напружений лабіалізований голосний [ɔ], який надалі так і позначатиметься. У СМ дикторів-американців і канадійців цей британський голосний відсутній, однак його місце займають ротичний (ер-забарвлений) заднього ряду середнього підняття [ɔ:] у позиції перед сонорним [r], частково делабіалізований [ɔ] та повністю делабіалізований просунутий до центру [q]. Середні формантні показники голосного [ɔ:] (F1 = 500 Гц, F2 = 1030 Гц для НВА та F1 = 493 Гц, F2 = 973 Гц для НВК) вказують на схожі до його британського вокалізованого варіанта акустичні параметри. Аналогічна алофонічна варіативність за підвищенням [ɔ:] та просуванням уперед [ɔ:] притаманна мовленню і американців, і канадійців, що підтверджується діапазоном частотних значень досліджуваного голосного (НВА: F1 = 394–638 Гц, F2 = 672–1427 Гц; НВК: F1 = 390–679 Гц,

F2 = 676–1449 Гц). Така варіантність англійського [ɔ] у СМ дикторів-американців і канадійців обумовлена й історично: внаслідок вокалізації [r] після [o] у наголошеній позиції голосна /o/ подовжилася й перейшла до розряду неусічених (фонетично довгих) фонем у британському варіанті англійської мови [3, с. 95, 99], яку зараз у фонетичній літературі позначають як /ɔ/. Відсутність вокалізованого [ɔ:] у мовленні носіїв англійської в Америці та Канаді й поява на його місці ротичного варіанта [ɔ̣] зумовлено тим, що на момент розповсюдження англійської мови у США та Канаді під час неодноразових хвиль еміграції, на північноамериканському континенті не було достатньо часу для вокалізації [r], тому цей варіант його реалізації і не встиг остаточно закріпитися. Натомість більшість англомовного населення США надавали перевагу повному вимовлянню [r] в усіх позиціях, що у період міграції лоялістів поширилося і на територію Канади. Станом на ХХ ст., після другої світової війни тенденція до вокалізації [r] втратила свій престиж та популярність серед корінного населення США. Тогочасні носії англійської мови асоціювали вимовляння вокалізованого [r] зі снобістським Бостоном, брудним Брукліном або ж з англійською аристократією. Тому новою американською нормою стало повне вимовляння [r], яке б чітко відрізняло його від британського стандарту. Схоже відбувалося і у Канаді, однак вокалізований [r] і там ніколи не користувався популярністю з самого початку функціонування англійської мови на її теренах [6, с. 131–132]. Проте до сьогодні представники МФА, а також британські й американські фонологи-фонетисти не визнали напружений лабіалізований ротичний заднього ряду середнього підняття [ɔ̣] одним із північноамериканських варіантів британського вокалізованого [ɔ:] (тепер уже [ɔ]). Встановлений факт дає підстави кваліфікувати ротичний (ер-зabarвлений) варіант напруженого британського [ɔ] як рівноправний варіант фонемі /ɔ:/.

Частково делабіалізований голосний варіант [ɔ̣] наголошеного британського [ɔ] у СМ дикторів-американців і канадійців зустрічається лише перед латеральним [l] у словах типу *small, tall, call, also* та буквосполученням *-aw* у словах типу *draw, saw*. Діапазон частотних коливань наголошеного [ɔ̣] в НВА (F1 = 394–638 Гц, F2 = 672–1427 Гц) та НВК (F1 = 390–679 Гц, F2 =

676–1449 Гц) співпадає зі спектральними характеристиками ер-зabarвленого варіанта [ɔ̣] (НВА: F1 = 394–638 Гц, F2 = 672–1427 Гц; НВК: F1 = 390–679 Гц, F2 = 676–1449 Гц). Проте, згідно із середніми показниками північноамериканських варіантів [ɔ̣] (НВА: F1 = 603 Гц, F2 = 961 Гц; НВК: F1 = 597 Гц, F2 = 952 Гц) та [ɔ̣] (F1 = 500 Гц, F2 = 1030 Гц для НВА; F1 = 493 Гц, F2 = 973 Гц для НВК), очевидно стає відмінність у їх варіативності здебільшого за підняттям. Відтак, ступінь делабіалізації голосного впливає на рівень його підняття та напруженість: чим більша лабіалізованість, тим вищий та більш напружений голосний, чим нижча, – тим голосний нижчий і менш напружений, – що доводять показники першої форманти ротичного [ɔ̣] та частково делабіалізованого [ɔ̣] американського й канадійського варіантів наголошеного британського [ɔ].

Поява просунутого до центру голосного варіанта [ɔ̣] на місці британського [ɔ] у мовленні американців і канадійців також зумовлена історично. Так, голосний [ɔ:], утворившись від середньоанглійських дифтонгів [au] та [ou], закріпився як [ɔ:] у британському НВ, однак з часом делабіалізувався у голосний [ɔ̣] в американському і канадійському НВ [3; 13]. Це, у свою чергу, пояснює існування частково делабіалізованого [ɔ̣] у СМ північноамериканських дикторів. Очевидно часткова делабіалізація сучасного британського [ɔ] була одним з етапів його переходу у голосний [ɔ̣] у НВА та НВК, що пояснює його теперішнє існування в обмежених позиційно-комбінаторних умовах реалізації його британського лабіалізованого варіанта. Таким чином, області розсіювання частот F1 і F2 алофонів британського вокалізованого [ɔ] (F1 = 468 Гц, F2 = 917 Гц) та американського (F1 = 500 Гц, F2 = 1030 Гц) і канадійського (F1 = 493 Гц, F2 = 973 Гц для НВК) ротичного [ɔ̣], а також частково делабіалізованого [ɔ̣] (НВА: F1 = 603 Гц, F2 = 961 Гц; НВК: F1 = 597 Гц, F2 = 952 Гц) англійської наголошеної напруженої лабіалізованої фонемі заднього ряду середнього підняття /ɔ:/ варіюють, основним чином, за підняттям й, меншою мірою, за рядом, у той час як повністю делабіалізовані північноамериканські алофони голосного варіанта [ɔ̣] (НВА: F1 = 705 Гц, F2 = 1266 Гц; НВК: F1 = 654 Гц, F2 = 1172 Гц) британської /ɔ:/ відрізняються і за рядом, і за підняттям, підтверджуючи вплив ступеню лабіалізації голосного на рівень його підняття, що надалі

може змінювати приналежність голосного за рядом.

Голосний [ɔ]. Спектральна картина англійського наголошеного [ɔ] відображає національну специфіку реалізації цього голосного у британському, американському і канадському СМ. Так, у мовленні дикторів НВБ голосний [ɔ] реалізується у межах норми, що засвідчують середні показники еталонних значень цього голосного ($F1 = 560$ Гц, $F2 = 920$ Гц) у порівнянні з даними, отриманими шляхом акустичного аналізу ($F1 = 547$ Гц, $F2 = 1020$ Гц). Незначні відхилення виявляються лише у показників другої форманти, що вказує на просування голосного [ɔ] у СМ британських дикторів уперед [ɔ̟]. У мовленні американців і канадійців голосний [ɔ] представлений повністю делабіалізованим просунутим до центру варіантом [ɑ] в усіх його реалізаціях північноамериканських дикторів, що спростовує відображені півстоліття тому у літературі дані про те, що британський голосний [ɔ] вимовляється американцями і канадійцями як частково делабіалізований [ɔ̟] у словах типу *got, not, body* [2]. На даному етапі частково делабіалізовані відтінки [ɔ̟] з'являються лише у словах типу *saw, draw* як зазначалося під час опису реалізації англійського наголошеного [ɔ:]. Така варіантність зумовлена історично: голосний [ɔ] утворився від середньоанглійських дифтонгів [au] та [ou], однак у мовленні носіїв англійської мови Північної Америки делабіалізований централізований [ɑ] витіснив британський [ɔ] через його меншу популярність, а також через бажання американців і канадійців звучати по-іншому [5; 6; 8; 13].

Доцільним убачається зауважити, що внаслідок втрати в англійській мові опозиції голосних за тривалістю, про що йшлося раніше, надалі голосну /ɔ:/ у НВБ слід позначати як /ɔ/, а її частково делабіалізований варіант, що до тепер позначали як /ɔ̟/, – наявним у МФА транскрипційним знаком [ɒ] з метою уникнення тотожності в їх позначенні. Ця транскрипційна позначка відрізняється від [ɑ], що позначає голосний низького підняття. Відтак, британські голосні звуки [ɔ] та [ɒ] варіюють за підняттям, що зумовлено більшим або меншим ступенем лабіалізації, а не тривалістю.

Отже, у СМ британців англійська наголошена фонема /ɔ/ (тепер уже /ɒ/) реалізується у межах норми, корелюючи за показниками з другою формантою голосною [ɔ], що до цього часу вважався довгим [ɔ:] ([ɒ]:

$F1 = 547$ Гц, $F2 = 1020$ Гц; [ɔ]: $F1 = 468$ Гц, $F2 = 917$ Гц). Показники першої форманти голосних свідчать лише про те, що вони відрізняються за лабіалізацією, а не тривалістю. Водночас, у СМ американців і канадійців англійська голосна /ɒ/ представлена повністю делабіалізованим варіантом [ɑ]. Відтак, можна стверджувати, що у СМ дикторів-британців англійський [ɒ] варіює лише за дуже незначним ступенем лабіалізації з [ɔ] та більшою просунутістю уперед, у той час як у СМ американців та канадійців досліджувана голосна представлена делабіалізованим та централізованим [ɑ].

Голосний [ɑ:]. Спектральна картина англійського напруженого відкритого низького підняття [ɑ:] підтверджує наявність одного варіанта його реалізації у СМ британців й трьох у мовленні американців і канадійців, кожному з яких притаманна власна варіативність. Так, у мовленні британських дикторів напружений голосний [ɑ:] реалізується у межах свого основного алофона, відхиляючись від норми лише своїми підвищеними [ɑ̟] та частково відтягнутими назад [ɑ̠] алофонами, що вказує на його приналежність не до низького, а напівнизького підняття. Про це свідчать і коливання формантних частот реалізованого [ɑ:] ($F1 = 504-821$ Гц, $F2 = 963-1295$ Гц), і його середні показники $F1$ і $F2$ ($F1 = 652$ Гц, $F2 = 1095$ Гц) у порівнянні з еталонними ($F1 = 740$ Гц, $F2 = 1180$ Гц). Це підтверджує його кореляцію з тембральними характеристиками алофонів наголошеного голосного середнього ряду [ʌ], що надалі може призвести до їхнього злиття. Оскільки, як вже зазначалося раніше, у сучасній англійській мові зникла опозиція за тривалістю, доцільним убачається прибрати позначку голосного [ɑ:] на позначення довготи [ɑ:] і вважати цей звук у НВБ голосним [ɑ].

Водночас, у СМ американців і канадійців англійський наголошений [ɑ] реалізується як централізований [ɑ] у словах типу *calm* (однак не усіх), *spa* та слові *father*, як ротичний (еризований, ер-забарвлений) варіант [ɑ] перед сонорним передньоязим апроксимантом [r] у словах типу *park*, а також як [æ]. Усе це, вочевидь, зумовлено історично: новоанглійська довга напружена фонема заднього ряду низького підняття /ɑ:/ утворилася від короткого середньоанглійського [ɑ] (яка свого часу утворилася від давньоанглійського [æ]), який у XV перейшов у [æ] перед глухими щільними у кінці слова або у позиції перед щільним + зімкненим, а пізніше подовжився [æ:] і залишався у такому стані до XVIII ст.,

після чого відбувся його зсув до [ɑ:] [3, с. 96; 12, с. 76; 13, с. 143]. Однак існує припущення й про те, що сучасна британська /ɑ:/ є не результатом фонетичних змін довгого [æ:], а проникненням фонему /ɑ:/ в орфоепічну норму від одного з територіальних діалектів Англії [там само]. Відсутність цієї фонему у сучасних американському та канадійському НВ англійської мови пояснюється тим, що на відміну від інших середньоанглійських усічених (фонетично коротких) голосних, які вважалися стійкою групою (за умови, якщо вони не потрапляли в позицію подовження), у фонему /ɑ/ було декілька позиційних алофонів, які з часом фонологізувалися. Одним із таких алофонів був [æ], який на час поширення англійської мови на території США та Канади фонологізувався, витіснивши /ɑ/, чого не сталося у британському варіанті, де відбувся подальший перехід короткого [æ] у довгий [æ:], а згодом у [ɑ:], виокремившись у самостійну фонему [3, с. 96]. Тому у НВА і НВК британська /ɑ:/ й досі здебільшого реалізується як [æ], а її централізований [ɑ] та ер-забарвлений [ɑ] варіанти існують як рудименти алофонів середньоанглійської /ɑ/. Натомість ротичний варіант [ɑ] британської /ɑ:/ у НВА та НВК пов'язаний із відсутністю у цих НВ вокалізованого [r] (з причин, про які вже йшлося раніше), що стало характерно для НВБ внаслідок його елізії після усіченого [ɑ] у середньоанглійський період, як і у випадку з [ɔ]. Нажаль і досі немає чіткого пояснення того, чому британський [ɑ] реалізується як [ɑ] носіями англійської мови США та Канади у словах *palm* (однак не усіх), *sra* та слові *father* і як [æ] у словах *half*, *rather* цього ж типу [13, с.143].

Американський НВ англійської мови відрізняється більш широким за канадійський діапазоном спектру голосного [ɑ] (НВА: F1 = 541–687 Гц, F2 = 1026–1338 Гц; НВК: F1 = 501–650 Гц, F2 = 979–1289 Гц) та [ɑ] (НВА: F1 = 518–824 Гц, F2 = 1033–1650 Гц; НВК: F1 = 475–790 Гц, F2 = 924–1464 Гц), незначно перехресуючись із зонами поширення F1 і F2 відкритого наголошеного британського [ɑ]. Варіант американського та канадійського голосного [ɑ] ближчі за своїми акустичними параметрами до британського наголошеного [ɑ], ніж ер-забарвлений [ɑ], про що свідчать середні значення їх спектральних характеристик: (НВБ для [ɑ]: F1 = 652 Гц, F2 = 1095 Гц; НВА для [ɑ]: F1 = 616 Гц, F2 = 1120 Гц; для [ɑ]: F1 = 705 Гц, F2 = 1266 Гц;

НВК для [ɑ]: F1 = 585 Гц, F2 = 1173 Гц; для [ɑ]: F1 = 654 Гц, F2 = 1172 Гц).

У СМ дикторів-американців ступінь підняття алофонів ротичного [ɑ] більш високий, ніж у мовленні канадійців (НВА: F1 = 616 Гц; НВК F1 = 585 Гц) й однаковий для [ɑ] (НВА: F1 = 705 Гц; НВК: F1 = 654 Гц), що корелює з мовленням дикторів-британців (НВБ: F1 = 652). Різниця полягає лише у більшому ступені відтягнутості британського [ɑ] назад від американського варіанта [ɑ] й меншому від канадійського [ɑ] (НВБ: F2 = 1095 Гц; НВА F2 = 1266 Гц; НВК: F2 = 1172 Гц), що відносить північноамериканський варіант [ɑ] до середнього ряду та наближає його до середніх значень першої і другої формант наголошеного голосного [ɑ] в усіх трьох досліджуваних варіантах (F1 = 637 Гц, F2 = 1198 Гц для НВБ; НВА: F1 = 614 Гц, F2 = 1276 Гц; НВК: F1 = 607 Гц, F2 = 1219 Гц). Голосний [æ] як третій варіант реалізованого британського наголошеного [ɑ:] (тепер уже [ɑ]) у СМ північноамериканських дикторів є історично зумовленим [13].

Зазначене підтверджує широкий діапазон алофонічної варіативності англійського голосного [ɑ] у СМ дикторів досліджуваних НВ та функціонує через чотири утворені варіанти: [ɑ] у НВБ та [ɑ], [ɑ] і [æ] у НВА й НВК, що дає ґрунтовні підстави вважати їх повноцінними варіантами англійської досліджуваної голосної фонему заднього ряду /ɑ:/ не низького, а напівнизького підняття.

Таким чином, дослідження акустичних параметрів англійських голосних фонем заднього ряду /u:/, /ʊ/, /ɔ:/, /ɒ/, /ɑ:/ у наголошеній позиції ФС національних варіантів англійської мови у Британії, США та Канаді у СМ виявив широкий діапазон алофонічної варіативності, суттєву варіантність у реалізації цих фонем, а також як спільні, так і відмінні закономірності мовлення усіх дев'яти дикторів досліджуваних варіантів англійської мови. Так, у мовленні дикторів НВБ, НВА та НВК, поряд із нормативними, з'являються знижені за підняттям, централізовані та частково делябіалізовані алофони голосних /u:/, /ʊ/. Найбільш усього відхилень від орфоепічної норми у реалізації голосних /ɔ:/, /ɒ/, /ɑ:/ зафіксовано у мовленні дикторів США та Канади. Так, у СМ британців голосна /ɔ:/ загалом реалізується у межах норми, однак у мовленні північноамериканських дикторів англійська /ɔ:/ представлена ротичним (ер-забарвленим) [ɔ], частково [ɔ] та повністю [ɑ] делябіалізованими просунутими уперед ало-

фонами. Голосна /ɔ/ у мовленні дикторів Британії реалізується у межах норми, проте у СМ дикторів-американців і канадійців вона взагалі відсутня. На її місці функціонують повністю делябіалізований просунутий уперед, власне централізований алофон [ɑ], а також частково делябіалізований [ɔ] у словах типу *saw, draw, always* тощо. Охарактеризованим голосним властива також і варіативність, основним чином за підняттям, і меншою мірою за рядом. Так, голосні високого підняття [ʊ], [ʊ] знижуються до напіввисокого, голосні низького [ɑ], [ɑ], [ɑ] підіймаються до напівнизького, просуваючись ближче до середнього ряду разом із голосними середнього підняття [ɔ], [ɔ], [ɒ], [ɔ]. Враховуючи втрату опозиції англійських голосних за тривалістю та з метою розрізнення у позначенні раніше «довгих» та «коротких» досліджених голосних фонем заднього ряду /u:/, /ʊ/, /ɔ:/, /ɔ/, /ɑ:/, для СМ у НВБ ці фонематичні доцільно позначати так: /ɹ/, /ɹ/, /ɔ/, /ɒ/, /ɑ/, а в НВА та НВК так: /ɹ/, /ɹ/, /ɔ/, /ɔ/, /ɑ/, /ɑ/, оскільки їх основні алофони на теперішній час уже фонологізувалися.

Висновки. Зафіксована у СМ британців, американців і канадійців алофонічна варіативність та варіантність голосних заднього ряду зумовлена: 1) спонтанністю мовлення дикторів; 2) національною специфікою озвученого англійського мовлення, на розвиток якого впливали як лінгвістичні, так і соціокультурні чинники; 3) втратою опозиції англійських голосних за тривалістю та фонологізацією їх основних алофонів; 4) загальною світовою тенденцією до пришвидшеного мовлення.

Перспективним надалі убачається: 1) провести інструментальний (акустичний) аналіз реалізації англійських приголосних фонем у спонтанному мовленні дикторів-британців, американців та канадійців; 2) дослідити реалізацію англійських голосних і приголосних фонем у підготовленому мовленні дикторів зазначених національних варіантів англійської мови та порівняти їх з отриманими результатами дослідження спонтанного мовлення; 3) поширити відповідне дослідження на австралійський на новозеландський національні варіанти англійської мови тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бровченко Т.О., Корольова Т.М. Фонетика англійської мови. Контрастивний аналіз української та англійської мови: підручник. 2-ге вид., переробл. та доп. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. 300 с.
2. Дворжецька М.П. Тенденції розвитку вимовної норми сучасної англійської мови. Мова, культура й освіта в сучасному світі: зб. наук. праць до 90-річчя доктора філол. наук, проф. Романовського О.К. / відп. ред. О.А. Стишов. К.: Вид. центр КНЛУ, 2008. С. 141–145.
3. Иванова И.П., Чахоян Л.П., Беляева Т.М. История английского языка: учебник. Изд. 3-е. СПб.: Авалон, Азбука-классика, 2006. 560 с.
4. Парашук В. Зміни в кодифікованих вимовних нормах сучасної англійської мови. Наукові записки. Випуск XXVI. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. С. 161–170.
5. Barber Ch. Linguistic Change in Present-day English. London, 1964. 154 p.
6. Boberg Ch. The English Language in Canada. Status. History and Comparative Analyses. McGill University in Montreal, 2010. 270 p.
7. Gimson A. C. Pronunciation of English (3rd ed.), 1980. 210 p.
8. Jones D. An outline of English Phonetics. Reader in phonetics in the University of London, 1922. 222 p.
9. Labov W. Dialect diversity in America: The politics of language change. University of Virginia Press, 2012. P. 1–2.
10. Ladefoged P. American English. Handbook of the International Phonetic Association. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. P. 41–44.
11. O'Connor J.D. Phonetics. Penguin Books, 1976. 320 p.
12. Rastorguyeva T.A. History of English. Textbook. Moscow: Higher school, 1983. 347 p.
13. Wells, John C. Accents of English. An Introduction, Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1982. 277 p.